

УДК 336:226

Михайло Михайлович СВЕРДАН

кандидат економічних наук, доцент кафедри національної економіки та фінансів,
Університет економіки та права «КРОК», e-mail: sverdano@ukr.net

СВІТОВА ПАНОРАМА ПОДАТКУ НА БАГАТСТВО: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Свердан, М. М. Світова панорама податку на багатство: історія і сучасність // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред.: М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2017. – № 2-3 (63-64). – С. 105–126.

Анотація. У статті досліджено економічні засади формування та нагромадження власності як передумови створення бази для багатства та його оподаткування. Відображено первинні форми податку на багатство та їх розвиток в історичній ретроспективі. Розглянуто особливості функціонування податку на багатство в різних країнах світу на прикладі європейських, латиноамериканських та азіатських країн. Визначено динаміку трансформації податку на багатство. Запропоновано використання податку на багатство як фіскального інструменту в податковій системі держави.

Ключові слова: оподаткування; багатство; податкова система; податок на багатство; податкова політика.

Михаил Михайлович СВЕРДАН

кандидат экономических наук, доцент кафедры национальной экономики и финансов,
Университет экономики и права «КРОК», e-mail: sverdano@ukr.net

МИРОВАЯ ПАНОРАМА НАЛОГА НА БОГАТСТВО: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Свердан, М. М. Мировая панорама налога на богатство: история и современность // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред.: М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2017. – № 2-3 (63-64). – С. 105–126.

Аннотация. В статье исследованы экономические основы формирования и накопления собственности как предпосылки создания базы для богатства и его налогообложения. Отражены первичные формы налога на богатство и их развитие в исторической ретроспективе. Рассмотрены особенности функционирования налога на богатство в разных странах мира на примере европейских, латиноамериканских и азиатских стран. Определена динамика трансформаций налога на богатство. Предложено использование налога на богатство как фискального инструмента в налоговой системе государства.

Ключевые слова: налогообложение; богатство; налоговая система; налог на богатство; налоговая политика.

Mykhailo SVERDAN

PhD in Economics, Associate Professor, Department of National Economy and Finance,
University of Economics and Law «KROK», e-mail: sverdano@ukr.net

WORLD PANORAMA OF THE WEALTH TAX: HISTORY AND MODERNITY

Sverdano, M. (2017). World panorama of the wealth tax: history and modernity. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Svitova panorama podatku na bahatstvo: istoriia i suchasnist; za red.: M. I. Zveriakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen' (ISSN 2313-4569), Odessa national economic university, Odessa, No. 2-3 (63-64), pp. 105–126.

Abstract. The economic fundamentals of the formation and accumulation of property as prerequisites for creating a base for wealth and its taxation are studied in the article. The primary forms of the wealth tax and their development in historical retrospective are reflected. The peculiarities of the wealth tax functioning in different countries of the world are considered on the example of European, Latin American and Asian countries. The dynamics of the wealth tax transformation is defined. The using of the wealth tax as a fiscal instrument in the state tax system is suggested.

Keywords: taxation; wealth; tax system; wealth tax; tax policy.

JEL classification: E620; H220

Постановка проблеми у загальному вигляді. У базовій основі існування, розвитку й прогресу суспільства міститься виробництво різноманітних благ та інших цінностей, цілісна сукупність яких забезпечує йому належні передумови для життєдіяльності. Вироблені блага розподіляються та привласнюються в суспільстві між різними економічними суб'єктами. У такий спосіб складаються економічні відносини, що виступають як сукупність зв'язків між економічними суб'єктами в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання благ, послуг і доходів. Це – відносини власності, внутрішня побудова яких ґрунтується на системі відносин привласнення. Відносини привласнення засобів виробництва та його результатів є основою відносин власності. Наслідком привласнення благ є створення власності, а в подальшому відбувається її нагромадження й утворення багатства.

Адекватне сприйняття приватної власності та шанобливе ставлення до неї – не просто базова цінність та об'єктивна норма сучасного суспільства. Це ще й необхідна компонента побудови і функціонування ринкової економіки. Без зміни і вироблення належного ставлення до приватної власності, капіталу та багатства неможливо досягнути значних економічних успіхів та забезпечити економічний прогрес суспільства. Негативне і зневажливе відношення до приватної власності та багатства зумовлені певними стандартизованими стереотипами та психологічно мотивованими установками. Однак, це не є підставою для обмеження власності та ліквідації багатства. Кожний економічний суб'єкт, насправді, зацікавлений в забезпеченні та підвищенні власного добробуту, в нагромадженні власності шляхом привласнення благ, примноженні, збереженні та збільшенні персонального багатства. Право на приватну власність є одним із фундаментальних прав, на яких ґрунтується демократичне суспільство, та важливою складовою сучасного економічно розвиненого суспільства. В багатьох країнах воно є одним із найважливіших прав індивідів: держава гарантує непорушність приватної власності, її недоторканність зі свого боку та забезпечує її захист від будь-яких посягань.

У цьому контексті варто згадати деякі політичні привілеї власників. У Великій Британії до початку ХХ ст., зокрема, існував майновий ценз на парламентських виборах, відповідно до якого тільки ті громадяни, які володіли власністю на певну суму в грошовому еквіваленті, могли віддавати свій голос за кандидатів. Вказане було обумовлено тим, що індивіди, які мають власність, більш свідомі, оскільки зацікавлені в долі держави й більше схильні до ризиків та проблем, пов'язаних з її політикою.

Власність, в її нагромадженій формі та в значних обсягах, трансформується в багатство. Нагромадження власності та примноження багатства – органічні економічні процеси. У ринковій економіці збагачення є неминучим явищем та відбувається на об'єктивних засадах під впливом економічних законів, які мають об'єктивний характер. Такими є також два економічні закони: зростання потреб та нагромадження. Закон зростання економічних потреб проявляється в намірах та бажаннях отримувати все більше благ, тобто, прагнення до безперервного нарощування обсягів споживання та нагромадження власності й багатства. Закон нагромадження виражає саму суть ринкової економіки та принципи її функціонування. Водночас, існує деяка відмінність в його реалізації: у сфері господарювання нагромадження передбачає збільшення власності та розширення виробництва, а в індивідуальному – збільшення обсягів споживання благ та примноження багатства. Незважаючи на це, в обох випадках нагромадження є спонукальним мотивом для зростання власності. До того ж, чим вищий рівень пізнання економічних законів, відповідності соціально-економічної практики їх вимогам, тим більш поступовим, прогресивним є розвиток суспільної системи. Економічні закони реалізуються в різних сферах господарювання. Зазначене стосується також й сфери оподаткування, де економічні закони мають свою специфіку втілення й вираження.

Заможні особи, як індивіди із значним достатком і власністю, практично завжди мали особливий фіскальний статус, що засвідчує економічна історія. В різних країнах і в різні часи багаті індивіди мали неоднаковий фіскальний статус. В одних випадках їм могли надаватися доволі значні привілеї, в тому числі, також й повне звільнення від оподаткування. В інших ситуаціях, для заможних осіб передбачалися особливі, надмірні зобов'язання, що переходило

іноді майже до стану конфіскації майна і власності; це має відношення й до оподаткування, яке змушувало їх здійснювати необхідні витрати коштів згідно з державними вимогами та потребами. В окремих випадках багатство заможних осіб виступало ексклюзивним способом покриття державних видатків без його безпосередньої мобілізації в державні доходи та зосередження у державних фондах грошових коштів.

Наскільки давно з'явилася приватна власність, настільки ж давно виникли і податки на власність. Власність – первинна база для утворення податку на багатство. Основою для формування власності завжди була і залишається нерухомість. А податок на нерухомість є первинною формою податку на багатство [1, с.243–260]. Власність завжди виступала і зараз є вагомим об'єктом фіскального адміністрування [2, с.17]. В сучасних умовах структурний склад власності виходить далеко за межі наявного обсягу нерухомості, трансформуючись в багатство; податкова база внаслідок цього є різною, що є підставою для податку на багатство [3, с.179–189]. Економіка і суспільство функціонують всебічно та масштабно, що й створює передумови для різних форм оподаткування [4; 5]. При цьому, доходів у індивідів може не бути взагалі або ж вони можуть бути незначними, а власність є завжди. До того ж, доходи не включаються до податкової бази; вони є тільки невід'ємним джерелом сплати податку на багатство. З позиції економічної справедливості, у сфері оподаткування важливим є вибір податкової бази – доходів, споживання чи багатства [6, с.113]; хоч у будь-якому випадку всі податки сплачуються завжди за рахунок доходів.

Багатство має багатогранний економічний ефект. Власність створює передумови для реалізації державою заходів екстраординарного комплексного характеру: з одного боку – забезпечення можливостей з метою формування та примноження багатства, гарантування його збереження, а з іншого – використання значної приватної власності індивідів у власних цілях фіскального характеру, що реалізується шляхом оподаткування з допомогою введення та справляння податку на багатство.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. З часу свого виникнення, економіка – це наука про добробут та багатство. У дослівному визначенні, економіка – мистецтво ведення домашнього господарства. Витоки поняття економіка знаходяться в давньогрецькому терміні «οικονομία» (οικονομία – управління домогосподарством), яке запропонував ще в IV ст. до н.е. Ксенофонт для позначення науки про приватну власність та індивідуальне господарство, як мистецтво управління домом та майном [7]. Очевидно, що з моменту своєї появи економіка ґрунтується на власності як необхідному і базовому елементі господарської системи.

Водночас, економіка – наука не тільки про багатство, але й про збагачення. Дещо пізніше Аристотель в праці «Політика» (335–322 рр. до н.е.) в системі науки про багатство виділив дві складові [8]:

- економіку (виробництво благ для задоволення повсякденних потреб індивідів та забезпечення й підтримки поточного господарювання);
- хрематистику (мистецтво наживати статки: діяльність, спрямована на нагромадження багатства – заощадження, інвестування, підприємництво).

З погляду Аристотеля, використання грошей в економіці відбувається виключно в їх основному призначенні – засіб обміну, що надає рух та прискорює товарообмін. Натомість, хрематистика має за мету нагромадження багатства і набуває вигляд мистецтва наживати статок. Такий процес вважається протиприродним, що пов'язано з появою і нагромадженням грошового і торгівельного капіталів. В «Політиці» вказується, що зростання достатку не має межі, а бажання нагромадження змушує індивідів прагнути примножити їх до безмежності, де кінцева мета – безмежне багатство та володіння грошима; всі, хто їх прагне, намагаються збільшити свій статок до безмежності. Таким чином, поділ науки про багатство на економіку та хрематистику є цілком обґрунтованим і логічним, хоча ці явища є взаємопов'язаними й невіддільними. Важливим є сам факт наявності багатства як господарського феномена.

Питання збагачення, нагромадження власності та створення багатства є вагомими й актуальними особливо в сучасних умовах. Можливості для цього в теперішній час є ще більшими. Наскільки динамічно розвивається економіка й відбувається економічний прогрес,

настільки ж в адекватному вимірі здійснюється формування та примноження власності. При цьому пропонується розглядати оподаткування в динамічній економіці: податкова система є більш чи менш ефективною (неефективною) в контексті сприяння економічному зростанню, тим самим сприяючи генерації більших доходів та багатства для використання у державному та приватному секторах [9, с.11].

Проте, формування власності в суспільстві відбувається нерівномірно, внаслідок чого з'являється класова стратифікація. Через неоднакове соціально-економічне становище всіх індивідів вони завжди належать до відповідного суспільного класу. Класова стратифікація може розглядатися з різних позицій [10; 11; 12]. Вагомою підставою класової стратифікації суспільства виступає також економічна нерівність [13; 14]. Зазвичай, традиційним виміром економічної нерівності є рівень доходів. Цей підхід є найбільш поширеним, однак, водночас, є неоднозначним та суперечливим, а також не єдиним. Альтернативою відображення стану економічної нерівності виступає також власність, яка в сумарному нагромадженому обсязі визначає матеріальне становище індивідів у вигляді достатку, набуваючи надалі особливого статусу – багатства. У контексті власності (майна) зазвичай до уваги береться нерухомість, а в контексті багатства враховується вся різноманітна власність: активи як нерухомість, так і рухоме майно, різні фінансово-грошові активи, тощо. Наявність багатства засвідчує факт економічної нерівності [15, с.19–22, с.221–226; 16, с.202]. Відповідно, це також об'єктивно мотивує необхідність подальшого розподілу й оподаткування багатства [17, с.16, с.106–107, с.245–246; 18, с.2, с.138–145, с.155–163; 19, с.220–222]. Як відмічається, розподіл багатства сам по собі відображає класову структуру суспільства [20, с.84].

Економічна нерівність і соціальна стратифікація існували завжди, у всі часи протягом суспільної еволюції. А багатство завжди виступало як індикатором достатку індивіда, так і об'єктом більш високого фіскального адміністрування. Вивченню цього питання присвячено чимало досліджень [21; 22; 23]. Процесам розподілу багатства завжди приділяється належна увага [24, с.66]. При цьому, наголошується на необхідності розподілу багатства шляхом оподаткування. Також вказується, що оподаткування доходів, за рахунок яких сплачуються будь-які податки, включає елемент оподаткування багатства [25, с.131]. А враховуючи критерій здатності сплачувати податки, яким є принцип платоспроможності в оподаткуванні, відмічається, що в економічній науці загальноприйнятою є та догма, що найбільш широким виміром платоспроможності є багатство [26, с.9].

При оподаткуванні багатства до уваги беруться всі базові принципи податкової теорії та практики. Ці підходи вироблені упродовж тисячоліть і залишаються незмінними – як при традиційному оподаткуванні, так і при більш складних податкових конструкціях. Очевидним це є на прикладі податку на багатство, оскільки клас заможних індивідів існує і супроводжує еволюційний прогрес суспільства завжди [27; 28]. Визначальними в контексті оподаткування багатства є принципи справедливості та раціональності [29], хоча базовим завжди є принцип рівності оподаткування в розподілі [30, с.48–50]. Враховуючи також й інші принципи, всі вони діють не ізольовано, а комплексно як один цілісний механізм [31].

Концепція рівності оподаткування ґрунтується на критерії платоспроможності: чим більшим є об'єкт оподаткування, тим вищі податкові вимоги до нього застосовуються. Це свідчить про використання прогресивного методу оподаткування при справлянні податку на багатство. Прогресивне оподаткування має різні підходи і положення, однак, незважаючи на будь-які заперечення або критику, саме воно найбільш інтенсивно використовується в податковій практиці [32; 33; 34]. А за рахунок введення прогресивності оподаткування за мету ставиться досягнення податкової справедливості. У випадку податку на багатство всі зазначені принципи цілком відповідають дійсності. Тому й справляння податку на багатство завжди здійснювалося та відбувається здебільшого на прогресивній основі оподаткування. І навіть більше того, як зазначається, розуміння прогресивного оподаткування, включеного до принципу справедливості, обумовило включення раціональності перерозподілу в особисте оподаткування, в тому числі за рахунок податку на багатство [35, с.231]. Загалом більшість податків стягується на основі прогресивного методу, особливо в системі індивідуального

дохідно-майнового оподаткування. Тому й податок на багатство не є винятком, а виступає ще одним підтвердженням доцільності прогресивного оподаткування. Економічна ефективність та соціальна справедливість оподаткування багатства перебувають в стані динамічної рівноваги, що визначає темпи економічного зростання і рівень добробуту індивідів, окремих прошарків та суспільства в цілому.

Водночас, з позиції принципу нейтральності, оподаткування не повинно створювати перешкод для нагромадження власності та примноження багатства. Хоча й відмічається, що будь-які дії держави несправедливо збільшують нерівність в багатстві [36, с.184]. Проте, у ринковій економіці дуже важко контролювати рівномірний розподіл доходів та власності – як при їх одержанні, так і особливо при їх використанні, що є взагалі неможливим. Тобто, утримувати все суспільство на одному рівні достатку – нонсенс. У будь-якому випадку, дії держави визначають певні можливості для формування власності й утворення багатства. Як зазначається, оподаткування обов'язково змінює стимули для отримання оподаткованого доходу та нагромадження оподаткованого багатства в приватній економіці [37, с.153]. І це дійсно так: впливає, до того ж істотно, але не зменшує, і тим більше не скасовує. Процес нагромадження власності та багатства зупинити неможливо, оскільки він відбувається автоматично під впливом дії економічних законів.

Разом з тим, іноді пропонуються деякі альтернативні моделі економічних систем, які відмічаються певною категоричністю. Однією з них є концепція еквівалентної економіки, що характеризується доволі жорстким регулюванням та управлінням. Еквівалентній економіці, на погляд її ініціатора, зокрема властиві [38]:

- автоматичне скасування поділу суспільства на класи – бідних і багатих;
- зменшення важливості питання приватної власності та проблеми її розподілу (оскільки її розмір має визначатися виключно кількістю відпрацьованого робочого часу);
- відсутність грошових спекуляцій, що викликають випадковий або несправедливий розподіл багатств.

Однак, ідеального стану розподілу в суспільстві доходів та власності встановити неможливо, навіть якщо система економічних відносин і господарських операцій є надмірно контрольованою. У суспільстві завжди будуть присутні індивіди, які отримують більше благ (доходів, власності, тощо), а багатство буде створюватися незалежно від дій чи свідомості економічних суб'єктів. Відповідно, багатство завжди становитиме певний фіскальний інтерес, а отже, доцільним та правомірним буде використання державою податку на багатство.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Податок на багатство за декілька останніх десятиліть зазнав значних трансформацій. В межах європейського континенту майже всі країни в різний час його використовували або ж застосовують зараз. Після хвилі його скасування в 1990–2000-х рр. багатьма західноєвропейськими країнами, через певний період часу в деяких із них податок на багатство було відновлено, а в окремих країнах він був введений вперше.

Однак, ареал використання податку на багатство не обмежується лише європейським континентом. Податок на багатство має визнання та застосування у світовому масштабі: він доволі успішно практикується і стягується в багатьох латиноамериканських країнах, а також в деяких північноамериканських та азійських країнах.

Попри це, податок на багатство починає свій відлік не з XIX–XX ст., а набагато раніше. У відповідних формах прототипи податку на багатство існують навіть не століття, а відмічаються тисячолітнім часом. Це сприяло виробленню різних фіскальних моделей податку на багатство за весь термін його функціонування.

Багатство становить для держави відповідний фіскальний інтерес. Багатство держава перетворює в об'єкти оподаткування. На практиці це реалізується шляхом запровадження державою податку на багатство.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у розкритті специфіки справляння податку на багатство як найбільш досконалої, комплексної форми оподаткування сукупного обсягу приватної власності.

Податок на багатство вже був відображений на прикладі європейських країн [39; 40]. Тому мета дослідження полягає в розкритті особливостей функціонування податку на багатство в інших регіонах світу, зокрема, латиноамериканському та азіатському, а також висвітленні еволюції податку на багатство в історичному контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. З моменту виникнення та подальшого становлення системи державних фінансів акцент значною мірою робився на створення умов та забезпечення економічно могутніх та багатих країн. З цією метою формувалися відповідні фіскальні системи держав, які передбачали вироблення ефективних механізмів мобілізації доходів та здійснення видатків [41, с.2–5]. Особлива увага завжди приділялася наповненню дохідної частини, оскільки зазвичай коштів не вистачало для покриття витрат, зважаючи на дефіцитність державних фінансів. Постійно здійснювався пошук нових і впровадження альтернативних форм та методів мобілізації державних доходів. Оподаткування поступово все більше почало відігравати домінуючу роль при формуванні державних доходів.

Елементом податкової структури держави постала також категорія надзвичайного оподаткування. Надзвичайні податки зазвичай вводили за певних надзвичайних умов: під час війни; в період кризи в економіці; за наявності певних негативних обставин (зокрема, природні явища – стихійні лиха), тощо. Підстави для надзвичайного оподаткування зазвичай зумовлювалися вкрай негативними обставинами та пояснювалися гострою необхідністю в складі наявних джерел державних доходів [42, с.142]. Надзвичайні податки визначалися як екстраординарне оподаткування [43, с.225]. Загалом, причини для введення надзвичайних податків могли бути різними та обумовлені будь-якими обставинами. Нерідко це було пов'язано з державним боргом та питаннями щодо його погашення та обслуговування [44, с.51–73; 45, с.156–157; 46]. Іноді їх введення та збір пояснювалися необхідністю компенсації державі будь-яких втрат її доходів [47, с.309–322]. Дуже часто їх впровадження було викликане війнами та військовими діями [48; 49]. Підставами для їх застосування в різних країнах в різні часи виступали не лише війни, але й кризи, насамперед, економічні [50, с.294].

Екстраординарні податки могли бути дуже різноманітними, в тому числі, податки на майно (власність) [51, с.74–83]. З плином часу екстраординарні податки втратили свій надзвичайний статус і стали ординарними – звичайними [52, с.514]. Це стосується багатьох традиційних податків сучасності. Особливу роль в системі надзвичайних податків відіграли податки на власність. Заможні індивіди завжди оподатковувалися на основі свого багатства та сплачували більше податків. Багатство – об'єкт надзвичайного оподаткування, а податок на багатство – фіскальний інструмент екстраординарного характеру.

Прототипи податку на багатство відомі з давніх часів, ще до нашої ери. З різних джерел відомо, що такого роду податки стягувалися: у давньогрецькій державі – ейсфора, у давньоримській державі – трибутум.

Стародавня Греція як країна складалася з автономних елементів, її утворювали міста-держави – поліси. Соціально-економічний устрій в них загалом був доволі схожий. Такою ж подібністю характеризувалися їхні фінансова та фіскальна системи. В Афінському полісі, наприклад, здавна існували літургії – особливі повинності, що накладалися лише на багатих осіб. Одна із таких літургій – ейсфора (Εἰσφορά), тимчасовий і надзвичайний прямиий податок, який накладався на доходи та власність громадян коли афінська держава переживала важкі часи. Вперше ейсфора була введена в 428–427 рр. до н.е. як податок на нерухоме та рухоме майно. Мета запровадження ейсфори – утримання армії та фінансування військових дій [53, с.213]. Як відмічається, щоб аргументувати імперські доходи, було введено прямиий податок на власність – ейсфору [54, с.64]. При цьому, ейсфору сплачували тільки заможні особи [55, с.82]. Ейсфора, як передбачений для заможних осіб прямиий податок, накладалася тільки на значну власність [56, с.244, с.250]. Ейсфора була регресивним податком в тому відношенні, що вона була оцінена як простий відсоток капіталу, але бідніші громадяни були звільнені від її сплати в будь-якому випадку [57, с.199].

Римська імперія складалася з провінцій, які мали неоднаковий фіскальний статус, але податкові системи в них були майже аналогічними. В римській державі існували різні види

податків, в тому числі й податки на власність [58]. Комплексним податком на власність був трибутум (Tributum) [59, с.554]. Римська казна традиційно наповнювалася за рахунок трьох основних джерел надходжень: (1) непрямих податків і митних зборів; (2) доходів від оренди державної власності; (3) податку на власність – трибутум, який сплачували багаті громадяни для фінансування війн та утримання армії [60, с.141]. Трибутум був прямим податком, який сплачувався фізичними особами римській державі. До 167 р. до н.е. громадяни Риму були зобов'язані виплачувати з їх майна трибутум, який в принципі був екстраординарним (на відміну від звичайного – *vestigalia*). Загальний розмір податку визначався сенатом і щороку змінювався. Після його усунення в 167 до н.е. трибутум був відновлений тільки у випадку громадянських війн після вбивства Цезаря. Надалі трибутум став позначати прямі податки, які стягуються в провінціях, або у вигляді земельного податку (*tributum soli*), або подушного податку (*tributum capitis*); вони сплачувалися всіма жителями провінцій, незалежно від того, є вони римськими громадянами чи ні [61, с.814]. Всі, хто сплачував *tributum soli*, також були звільнені від сплати *tributum capitis* [62]. Хоча, спочатку трибутум справлявся подушно, а не в майновому вираженні, поки Сервій Тулій в VI ст. до н.е. не запровадив *tributum ex sensu* (податок, який стягується на основі власності – майна) [63]. Якщо скарбниця була наповнена достатньою кількістю грошей, то трибутум не справлявся; тому після великої македонської здобичі в 168 р. до н.е. він був зовсім скасований [64]. Після цього такою ж назвою стали позначати податок для жителів провінцій – *Stipendium*, який складався із зазначених земельного податку (*tributum soli*) та подушного податку (*tributum capitis*) [65]. Хоч справляння *Tributum* по завершенні третьої македонської війни припинилося *de facto*, можливість його стягнення все ж таки залишилася: в 43 р., коли настав критичний час, держава була змушена знову звернутися до такого податку, як трибутум [66].

У Візантії прототипом податку на багатство постав *карнікон* [67, с.238]. Цей податок, що в деяких джерелах визначається як прибутковий, стягувався з кожного домашнього господарства [68, с.563]. Хоча іноді він кваліфікується також як подушний податок, який існував як доповнення до земельного податку, що підлягав сплаті всіма сільськими жителями візантійської імперії незалежно від того, чи перебувала в їх володінні земля [69, с.221]. *Карнікон* – особистий податок, який був введений ще в 660-х рр. і першочергово стягувався з чоловіків, а згодом перетворився в податок на домогосподарство; в його розвинутій формі це було оцінено на основі виробничої спроможності домогосподарства, представленого його головою [70, с.51]. Специфіка механізму цього податку пропонує окрему оцінку для голів сімей в постійних оселях, але пов'язану з поняттям проживання [71, с.148–150]. Очевидно, що податки вже тоді враховували базу оподаткування і нараховувалися відповідно до принципу платоспроможності, а оцінка варіювалася відповідно до власності (багатства) індивіда. *Карнікон*, який справлявся у Візантії з IX ст., стосувався всіх жителів без винятків для бідних [72, с.33, с.103].

Османська імперія також має досвід використання такого виду податку, як *карнікон*. Потреба у застосуванні подібного оподаткування пояснювалася необхідністю досягнення податкової справедливості [73, с.65; 74, с.77]. Мотивацією для його введення стали також наміри в розширенні сфери оподаткування [75, с.210; 76, с.80]. Цей податок в османській імперії мав назву *gesm-i diihan*, виступаючи еквівалентом візантійського податку *карнікон* [77, с.24]. Хоч з іншого боку цей податок відомий також як *chift-resmi* [78, с.133]. У будь-якому випадку, османські податки *gesm-i diihan* і *chift-resmi* прирівнюються до візантійського податку *карнікон*, а всі вони ототожнюються з *hearth tax* – податком на вогнища.

Податок на вогнища (*hearth tax*) має власну історію і практику застосування. Податок на вогнище, як податок на нерухомість, стягувався з кожного вогнища в деяких країнах протягом середньовічного і раннього сучасного періоду та розраховувався на основі кількості вогнищ або камінів.

Насамперед, податок на вогнища був запроваджений у Франції. Він відомий як *Fouage* – звичайний або екстраординарний податок на кожний вогонь чи будинок, який існував в деяких французьких провінціях, набувши поширення, коли королівські фінанси були не в змозі нести

зростаючі витрати на державні та військові потреби. Fouages, зокрема, були накладені в 1342 р. та 1349 р., а в 1380 р. податок було скасовано, але згодом відновлено [79].

Надалі податок на вогнища (відомий також як hearth money, chimney tax або chimney money) було впроваджено в Англії – спочатку ще в XIV ст., а потім в 1662 р. [80, с.199–200; 81, с.51–52]. Податок на вогнища в Англії був цільовим – для підтримки королівського двору, що вимагав значних щорічних доходів. Він виступав як додатковий податок, щоби компенсувати дефіцит королівської казни. Механізми справляння податку на вогнища змінювалися протягом всього часу його використання аж до скасування в 1689 р. [82; 83].

У Шотландії податок на вогнища існував в 1690–1695 рр., але мав вагомні труднощі в зборі, особливо у високогір'ї чи віддалених районах [84; 85].

В Ірландії (Королівстві Ірландії) податок на вогнища також був введений в 1662 р., однак, на відміну від Англії, він справлявся аж до початку XIX ст., хоча й зазнав суттєвого реформування наприкінці XVIII ст. Після значного поширення народного невдоволення, він в підсумку був скасований в 1795 р. і замінений податком на вікна в XVII ст. [86].

Кожна країна має свій власний досвід у податковій сфері. Зокрема, досвід фіскальної практики у Великій Британії є надзвичайно різноманітним стосовно оподаткування власності в цілому. Це явно простежується упродовж економічного розвитку країни. У Сполученому Королівстві майно (нерухомість) часто є основним видом активів індивідів, що підлягає оподаткуванню. У цьому контексті можна зазначити такі види податків в ретроспективі: hearth tax, wallpaper tax, brick tax, window tax (аналогі якого існували і в інших країнах).

Wallpaper tax – податок на шпалери, як податок на нерухомість, що був введений у Великій Британії в 1712 р., але, при купівлі неоподаткованого звичайного паперу він був обійдений; скасовано цей податок було в 1836 р. [87].

Brick tax – податок на цеглу, як податок на нерухомість, який було впроваджено у Великій Британії в 1784 р., щоб допомогти заплатити за війни в американських колоніях. В 1794 р., 1797 р. і 1805 р. рівень оподаткування було збільшено. Це вплинуло, зокрема, на те, що деякі дрібні виробники цегли вийшли із сфери підприємництва, а також на архітектуру, з численними вторинними аспектами, в тому числі зумовило повернення до використання деревини в житловому будівництві. Цей податок був скасований в 1850 р., коли він почав вважатися шкідливим для промислового розвитку країни [88].

Window tax – податок на вікна, також як податок на нерухомість; спочатку він був введений у Великій Британії, але поширився й на інші країни. В Англії цей податок було запроваджено в 1696 р. – через сім років після скасування податку на вогнища [89]. Він був розроблений так, щоб бути схожим з «податком на багатство». Насправді, чим більше будинків, тим більше вікон вони мали; таким чином, власник сплачував більше податків. Податок на вікна складався із двох частин: єдина ставка для будинків та шкала ставок для будинків залежно від кількості вікон (вдвічі більше при кількості вікон 10–20, і ще вдвічі більше при кількості вікон понад 20). Пізніше, в 1778 р., податок за єдиною ставкою був замінений на змінні ставки залежно від вартості майна. Податок на вікна був відносно ненав'язливим і легко піддавався оцінці [90]. Водночас, це мало ще й певні архітектурні наслідки (протилежні аналогу французького податку). Найбагатший клас у Сполученому Королівстві використовував податок на вікна як орієнтир для визначення того, хто був багатим, а хто ні. Саме в такий спосіб була розроблена архітектура, яка збільшує можливості вікон. Разом з тим, наслідки для бідних від нього були драматичні, відомі на європейському континенті як «англійська хвороба». Податок на вікна був дуже непопулярним, оскільки сприймався інколи як податок на «здоров'я» та «світло і повітря»; тому в 1851 р. його було скасовано та замінено податком на житлові будинки (tax on inhabited houses).

В Уельсі, як і в Англії, податок на вікна проіснував також в 1696–1851 рр. В 1696 р. податок на вікна було також запроваджено в Ірландії. В Шотландії податок на вікна було впроваджено в 1748 р., який проіснував до 1798 р. (за іншими даними – також до 1851 р.); при цьому, будинок повинен був мати не менше семи вікон чи належну орендну плату [91].

Натомість, Франція в 1798 р. тільки ввела податок на двері та вікна (*Impôt sur les portes et fenêtres*), який було скасовано аж в 1926 р. [92]. Цей податок є сучасною версією стародавнього римського податку – *Ostiarium*. Його основою є кількість дверей будівлі (наприклад, як колонаріум – *columnarium* – бере до уваги кількість колон). Він є частиною «чотирьох старих» прямих податків разом з, зокрема, податком на рухоме майно і земельним податком, встановлених в 1789 р. Його база визначалася кількістю і розмірами дверей та вікон, що вплинуло тільки на власників і внесло певну пропорційність, та водночас найбагатші сплачували більше податків. Також його створення супроводжувалося ще одним податком того ж типу – податком на парки та сади. Французький уряд створив свого роду «податок на зовнішні ознаки багатства». До того ж, деякі суб'єкти (оптові торговці і торгові посередники, брокери, магазини, тощо) зобов'язувалися сплачувати цей податок у подвійному розмірі.

Податок на вікна існував також в Іспанії (*impuesto sobre las ventanas*) та після певного часу його використання був скасований в 1910 р.

Велика Британія значно пізніше, аж в ХХ ст., здійснила спробу щодо впровадження податку на багатство, однак набутий досвід його справляння в середині 1970-х рр. є доволі незначним. Незважаючи на це, хоч Велика Британія так і не впровадила податок на багатство, її досвід в оподаткуванні власності, розкоші та багатства загалом є досить відчутним.

Водночас, Велика Британія не єдина країна, яка має значну практику оподаткування власності, розкоші та багатства, хоча, її досвід є чи не найбільш вагомим. Водночас, чимало податків у своєму контексті зосереджувалися на оподаткуванні саме багатства. Значною мірою це простежується на прикладі *hearth tax* (податку на вогнище) та *window tax* (податку на вікна). Вони стали первинним досвідом в практиці оподаткування власності, що створило належні передумови та з часом сприяло створенню єдиного комплексного податку на приватну власність – податку на багатство.

Податок на багатство може стосуватися різних суб'єктів – фізичних та юридичних осіб, хоча перевага очевидно схиляється в бік індивідів (фізичних осіб). Для підприємництва податок на багатство має суперечливий характер [93]. Зазвичай, податок на багатство для юридичних осіб передбачає оподаткування майна. При оподаткуванні власності (багатства) підприємницьких суб'єктів мета полягає в стимулюванні ефективного використання капіталу (основного та оборотного, що забезпечує дохідність). Юридичні особи сплачують податок на багатство в багатьох країнах. За час існування, податок на багатство одночасно стягувався з фізичних та юридичних осіб в Австрії (з явною перевагою в бік юридичних осіб), у Фінляндії (з домінуванням оподаткування фізичних осіб), у Франції (певний час з перевагою в бік юридичних осіб), в Німеччині (сплачувався постійно, а з 2011 р. передбачений тільки для юридичних осіб), в Ісландії (до 2005 р. сплачувався фізичними і юридичними особами), в Італії (з явною перевагою в бік юридичних осіб), в Люксембурзі (з явною перевагою в бік юридичних осіб), у Норвегії (з явним домінуванням оподаткування фізичних осіб), у Швеції (із значною перевагою в бік фізичних осіб), у Швейцарії (з явною схильністю застосування для фізичних осіб). Податок на багатство виключно для юридичних осіб був передбачений та справляється в таких країнах, як Бельгія, Канада, Ірландія.

Податок на багатство є найбільш динамічним та мінливим саме на європейському континенті (табл. 1). В різних країнах податок на багатство був запроваджений в різний час: Данія – 1904 р., Норвегія – 1911 р., Німеччина – 1893 р. (з подальшими реформами, до впровадження кардинально оновленої моделі в 1922 р.) [94, с.225]. Зазвичай, очевидною тенденцією при справлянні податку на багатство є збільшення неподаткованого мінімуму (особистого звільнення – *threshold*) та одночасне зниження податкових ставок.

Таблиця 1

Податок на багатство в країнах Європи [розроблено автором]

Країни, які постійно і тривалий час справляють податок на багатство	Країни, які скасували податок на багатство	Країни, які скасували, але з часом відновили податок на багатство	Країни, які запровадили податок на багатство
Бельгія, Велика Британія, Греція, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Франція, Швейцарія	Австрія, Данія, Ліхтенштейн, Монако, Фінляндія, Швеція	Ірландія (2011 р.), Ісландія (2010 р.), Іспанія (2011 р.), Італія (2009 р.), Німеччина (2011 р.)	Словенія Угорщина

В Данії податок на багатство був передбачений тільки для індивідів – фізичних осіб. Ставка податку на багатство поступово зменшувалася: до 1988 р. – 2,2%, в 1989 р. – 1,5%, в 1990 р. – 1,2%, в 1991 р. – 1,0%. Податок на багатство зі ставкою на рівні 1,0% проіснував включно до 1996 р. А з 1997 р. податок на багатство в Данії не справляється.

В Ісландії податок на багатство справлявся тривалий час аж до його тимчасового призупинення. Скасування податку на багатство в Ісландії відбувалося в два етапи: до 2003 р. ставка була на рівні 1,45%, в 2003 р. вона була знижена до 0,6%, а до кінця 2005 р. вона була повністю скасована. З 2006 р. податок на багатство в Ісландії не справлявся [95, с.128]. Однак, ця перерва тривала всього декілька років та з 2010 р. податок на багатство в Ісландії було відновлено і він знову повноцінно функціонує.

У Норвегії з 2015 р. податок на багатство справляється за ставкою 0,85% (0,15% – державний податок, 0,7% – муніципальний податок) з вартості чистих активів, розрахованих у норвезьких кронах (NOK). Розмір особистого звільнення від податку на багатство у Норвегії щороку збільшується (табл. 2). Станом на 2017 р. вартість чистих активів, для яких може застосовуватися податок на багатство, повинна становити NOK 1,480 млн. ($\approx$ € 175 тис.). При цьому, до 2005 р. у Норвегії існувала розгалужена система ставок та об'єктів оподаткування: державні ставки податку на багатство були різними за двома податковими класами, а з 2006 р. вони були однаковими, та з 2009 р. була також скасована їх прогресія.

Таблиця 2

Податок на багатство у Норвегії в 2006-2017 рр. [розроблено автором]

Рік	Formue (багатство), NOK	Податок, ставка, %	
		державна	муніципальна
2006	200,000 – 540,000	0,2	0,7
	понад 540,000	0,4	0,7
2007	220,000 – 540,000	0,2	0,7
	понад 540,000	0,4	0,7
2008	350,000 – 540,000	0,2	0,7
	понад 540,000	0,4	0,7
2009	470,000	0,4	0,7
2010	700,000	0,4	0,7
2011	700,000	0,4	0,7
2012	750,000	0,4	0,7
2013	870,000	0,4	0,7
2014	1,000,000	0,3	0,7
2015	1,200,000	0,15	0,7
2016	1,400,000	0,15	0,7
2017	1,480,000	0,15	0,7

Ще в середині 1960-х рр. у Франції стягувалися податки на чисті активи (taxes sur l'actif net). Однак, цей процес був недовготривалим, тільки в 1965–1968 рр., а їх фіскальне значення було не досить вагомим. Максимальні податкові надходження податки на чисті

активи мали в 1968 р, складаючи 3,6% в податках на власність та 0,15% в сукупних податкових надходженнях [96].

В 1982–1983 рр. податок на багатство стягувався лише з індивідів – фізичних осіб. В 1984–1992 рр. податок на багатство справлявся одночасно з фізичних та юридичних осіб (з явним фіскальним домінуванням на користь останніх: станом на 1992 р. податок на багатство з юридичних осіб в чотири рази перевищував податок на багатство з фізичних осіб). З 1993 р. податок на багатство у Франції передбачений тільки для фізичних осіб.

В Німеччині податок на багатство, з моменту його запровадження, функціонував на основі доволі розгалуженої системи справляння. В 1913 р., наприклад, податок на багатство стягувався за ставками в діапазоні 0,75–1,5%. В 1922 р. мали місце одинадцять ставок в діапазоні 0,1–1,0% з податку на багатство (табл. 3) [97, с.134–135]. З часом ставки податку на багатство були дещо зменшені. Зокрема, в 1925 р. ставки податку на багатство в Німеччині перебували в діапазоні 0,1–0,75%, а в 1931 р. в діапазоні 0,3–0,75%.

Таблиця 3

Податок на багатство в Німеччині, 1922 р.*

Vermögen (багатство), М	Satz (ставка), %
100,000 – 250,000	0,10
250,001 – 500,000	0,15
500,001 – 750,000	0,20
750,001 – 1,000,000	0,30
1,000,001 – 2,000,000	0,40
2,000,001 – 4,000,000	0,50
4,000,001 – 7,000,000	0,60
7,000,001 – 10,000,000	0,70
10,000,001 – 15,000,000	0,80
15,000,001 – 25,000,000	0,90
25,000,000 та більше	1,00

* *Lieb R. Direkte Steuerprogression: geschichtliche Entwicklung und kritische Würdigung ihrer Begründungen. – Wiesbaden: DUV, 1992. – S. 135.*

В колишніх постсоціалістичних країнах центральної та східної частин європейського континенту з початку 1990-х рр. розпочалися інтенсивні процеси щодо створення власних ефективних податкових систем на зразок аналогів у ринково розвинених країнах світу. Такі ініціативи особливо помітні у Словенії та Угорщині, де очевидно є схильність стосовно оподаткування багатства та розкоші [98, с.139–152; с.179–192]. Словенія – перша серед країн постсоціалістичного простору, яка найбільш активно почала використовувати різні фіскальні механізми з метою оподаткування багатства та розкоші: ще з 1997 р. постійно стягується податок на майно вихідних котеджів (property tax on weekend cottages), збори якого щороку приносять € 1 млн.; податок на нерухоме майно вищої вартості (tax on immovable property of higher value), який справляється з 2012 р.; додатковий податок на автотранспортні засоби (additional tax on motor vehicles), який також стягується з 2012 р.; податок на човни (property tax on boats). Вказані податки мають відношення здебільшого до оподаткування окремих об'єктів розкоші. Крім зазначеного, у Словенії вже два десятиліття практикується податок на багатство, передбачений лише для юридичних осіб: спочатку в 1998–2005 рр., а надалі з 2012 р. Отже, є очевидним, що 2012 р. для Словенії є переломним у податковій сфері – введення значної кількості податків на власність, розкіш, багатство.

Угорщина розпочала впровадження «елітних» податків набагато пізніше, але все ж таки простежується чітка тенденція в інтенсивному оподаткуванні власності, розкоші та багатства. Насамперед, першим є досвід в оподаткуванні розкоші, набутий в 2006–2009 рр. А з 2010 р. справляється податок на багатство, передбачений тільки для юридичних осіб.

Доволі тривалий час податок на багатство застосовувала Мексика – податок на активи (tax on asset). Податок на активи був введений як доповнення до оподаткування корпорацій.

Оподаткуванню підлягала вартість чистих активів (реальних, фінансових) юридичних осіб. Хоч водночас і зазначається, що податок на активи сплачували також фізичні особи (як доповнення до особистого оподаткування). Податок на активи був запроваджений ще в 1989 р. і постійно стягувався за ставкою 1,8% протягом всього часу його використання, аж до моменту скасування, включно по 2007 р. Податок на активи становив понад 1,5% податкових доходів. З 2008 р. податок на активи в Мексиці не стягується [99, с.252–253].

Країни Азії не залишилися осторонь від процесів оподаткування багатства. Значною мірою цьому сприяла фіскальна практика західноєвропейських країн. Як відмічається, податки на капітал та багатство широко використовуються в країнах ОЕСР щодо забезпечення рівності [100, с.265]. Динаміка найбільш вагомих і впливових податкових реформ завжди переважно відбувається в європейських країнах [101]. Податок на багатство простежується в азіатських країнах, таких як Індія, Пакистан, В'єтнам [102, с.294]. Разом з тим, податок на багатство використовують також Бангладеш та Шрі-Ланка.

В Індії податок на багатство був введений ще в 1957 р. [103]. Він розраховувався за ставкою в розмірі 1% від обсягу власності, яка перевищувала 30 лакх рупій (30,00,000 ≈ \$44,5 тис.). В 2015 р. податок на багатство в Індії скасовано, незважаючи на факт надмірної концентрації багатства. До складу активів, які підлягали оподаткуванню, зараховувались: готівка, що перевищує Rs. 50,000; земля; автомобіль; золото та срібло; посуд або злитки та прикраси; розкішні автомобілі; більше одного будинку, тощо [104, с.164–188]. Натомість, альтернативою податку на багатство в Індії виступило впровадження надбавки в механізм особистого прибуткового оподаткування для надбагатих індивідів з річним оподатковуваним доходом понад Rs. 1 crore [105, с.29].

Податок на багатство використовувала також Шрі-Ланка [106, с.242–243]. Податок на багатство в Шрі-Ланці функціонував тривалий час, його було запроваджено ще в 1959 р. [107, с.165]. Податок на багатство в Шрі-Ланці накладався на всіх жителів та стягувався з чистого багатства, де б воно не знаходилося (за винятком рухомого майна за кордоном) [108, с.29].

Досить значним є поширення податку на багатство в латиноамериканських країнах: Аргентина, Домініканська Республіка, Колумбія, Нікарагуа, Коста-Ріка, Перу, Сальвадор, Уругвай. В Аргентині податок на багатство (Impuesto a los Bienes Personales) справляється, загалом, доволі тривалий час і сплачується фізичними та юридичними особами. В 2016 р. податок на багатство в Аргентині стягувався за ставкою 0,75% на власність понад AR\$ 800,000 (≈ \$53,5 тис.), в 2017 р. – 0,5% на власність понад AR\$ 950,000 (≈ \$63,5 тис.), а на 2018 р. передбачено 0,25% на власність понад AR\$ 1,050,000 (≈ \$70,0 тис.).

Податок на багатство має специфіку стягнення в кожній країні світу. Це пояснюється соціально-економічними умовами кожної окремо взятої країни, політичною ситуацією, домінантами податкової політики держави та її відношенням до приватної власності. За час використання вироблено чимало фіскальних моделей податку на багатство, які можуть істотно відрізнитися за об'єктами оподаткування, ставками податку, складом податкової бази та неоподатковуваним мінімумом. Моделі податку на багатство зазнають змін і поступово модифікуються. Важливо, що за будь-яких обставин податок на багатство не втрачає своєї актуальності та має доволі значний ареал застосування.

Висновки і перспективи подальших розробок. Функціонуючи в контексті системи оподаткування власності, податок на багатство є засобом розподілу доходів індивідів. Існує певна група податків, покликаних забезпечити ефективний перерозподіл суспільних доходів для досягнення більш високого рівня ефективності та справедливості оподаткування. Це, зокрема, податки на: власність (майно), розкіш та багатство. Фіскальні інструменти вказаної категорії хоч і мають за мету досягнення соціальної справедливості в оподаткуванні, це завдання, однак, є вкрай важким щодо практичної реалізації. Хоча, податки на багатство та розкіш створюють певну «ілюзію» соціальної справедливості. Тобто, багатий біднішим не стане, і навпаки, бідний не стане багатшим, оскільки фіскальний механізм перерозподілу

суспільних доходів не передбачає персоніфіковане витрачання державою бюджетних коштів, а ґрунтується на наданні суспільних благ, які стосуються всього суспільства в цілому.

Податок на багатство ефективно функціонує в контексті реалізації засад економіки добробуту, яка ґрунтується на ефективному, раціональному та справедливому перерозподілі ресурсів в суспільстві. Такими ресурсами є доходи індивідів, які перерозподіляються через фіскальний механізм. Насамперед, з допомогою оподаткування вилучається більша частина доходів заможних громадян шляхом застосування прогресивних систем оподаткування та використання певних цільових податків для відповідного кола осіб; таким є також податок на багатство. При цьому, мета податку на багатство аж ніяк не полягає в зменшенні добробуту заможних індивідів, тим більше що це неможливо. Виходячи з параметрів багатства як критерію ідентифікації рівня платоспроможності, більше податків сплачують ті особи, чия база оподаткування дозволяє застосувати щодо них більше податкове навантаження, але в будь-якому випадку обов'язково з дотриманням принципу, що їх достаток не стане меншим, а, натомість, оподаткування не становитиме перешкод та не знизить стимули для подальшого нагромадження їх власності та багатства. А використання коштів, мобілізованих державою за допомогою податку на багатство, може передбачати їх цільове використання на фінансування різних соціальних програм, в тому числі – подолання бідності й підтримку малозабезпечених верств населення, а також вирішення інших соціальних проблем суспільства. У такий спосіб держава намагається досягнути та забезпечити загальний суспільний добробут та ситуації, за якої не є критично очевидною поляризація суспільства за рівнем доходів та достатку.

Процеси нагромадження власності та багатства можуть відбуватися автоматично, зазвичай, в економіці так і є, та лише підсилюються діяльністю індивідів. На відміну від цього, державна фіскальна політика завжди цілеспрямована. Держава, зазвичай, намагається в оподаткуванні досягнути стану раціональності й ефективності. Це має відношення як щодо запровадження та справляння традиційного, загальноприйнятого набору податків, так і особливо стосовно податків ексклюзивного, екстраординарного характеру – податку на багатство. Податки завжди мають цільову орієнтацію, конкретне призначення й обов'язково зачіпають певні соціально-економічні інтереси окремих суспільних верств. У своїй основі податок на багатство має фіскальну цілеспрямованість і ставить за мету оподаткування виключно заможного прошарку суспільства.

Податок на багатство має власний еволюційний прогрес. Оподаткування багатства як нагромадженої власності індивідів в сукупному обсязі триває вже тисячоліття. Аналізуючи динаміку та тенденції фіскальної практики, можна однозначно констатувати, що державою завжди ініціювалися спроби запровадження та справляння певних універсальних податків [109]. Таким є, також, податок на багатство. Його використання є логічним, обґрунтованим та необхідним в системі особистого дохідно-майнового оподаткування.

Перспективи подальших розробок в контексті предмету зазначеної наукової тематики стосуються дослідження історичних особливостей функціонування первинних форм податку на багатство в різних країнах за відповідних соціально-економічних умов, його динаміки та трансформацій в процесі еволюції та прогресу суспільства, а також його сучасної специфіки та альтернативних модифікованих аналогів.

Література

1. *Ulbrich H. H. Public finance in theory and practice; 2nd ed. / Ed. by H. H. Ulbrich. – London; New York: Routledge, 2011. – xviii, 365 p.*
2. *Auerbach A. J. The economics of tax policy / Ed. by A. J. Auerbach and K. Smetters. – Oxford; New York: Oxford University Press, 2017. – x, 390 p.*
3. *Bhandari M. Philosophical foundations of tax law / Ed. by M. Bhandari. – Oxford: Oxford University Press, 2017. – viii, 310 p.*
4. *Boccia F. Challenge of the digital economy: markets, taxation and appropriate economic models / Ed. by F. Boccia, R. Leonardi. – London: Palgrave macmillan, 2016. – xvii, 148 p.*

5. Rose M. *Integriertes Steuer- und Sozialsystem*. – Heidelberg: Physica-Verlag, 2003. – ix, 521 s.
6. Gaisbauer H. P. *Philosophical explorations of justice and taxation: national and global issues* / H. P. Gaisbauer, G. Schweiger, C. Sedmak, editors. – Cham: Springer, 2015. – vii, 236 p.
7. Strauss L. *Xenophon's Socratic discourse: an interpretation of the Oeconomicus* / By L. Strauss; With a new, literal translation of the Oeconomicus by Carnes Lord. – Ithaca: Cornell University Press, 1970. – viii, 211 p.
8. Barker E. *The Politics of Aristotle* / Trans. with an introduction, notes and appendixes by E. Barker. – Oxford: Clarendon Press, 1946. – lxxvi, 411 p.
9. Maslove A. M. *Tax reform in Canada: the process and impact* / Ed. by A. M. Maslove. – Halifax: Institute for Research on Public Policy, 1989. – xv, 96 p.
10. Breen R. *Class stratification: a comparative perspective* / Ed. by R. Breen, D. B. Rottman. – New York: Harvester Wheatsheaf, 1995. – xi, 206 p.
11. Bottero W. *Stratification: social division and inequality* / Ed. by W. Bottero. – London; New York: Routledge, 2005. – vi, 283 p.
12. Saunders P. *Social class and stratification* / Ed. by P. Saunders. – London: Routledge, 1990. – vii, 140 p.
13. Lambert P. *Social stratification: trends and processes* / Ed. by P. Lambert, R. Connelly, R. M. Blackburn, V. Gayle. – Farnham; Burlington: Ashgate, 2012. – xiv, 310 p.
14. Levine R. F. *Social class and stratification: classic statements and theoretical debates; 2nd ed.* / Ed. by R. F. Levine. – Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2006. – vii, 277 p.
15. Auerbach A. J. *Public policy and the income distribution* / A. J. Auerbach, D. Card, J. M. Quigley, editors. – New York: Russell Sage Foundation, 2006. – xii, 412 p.
16. Winer S. L. *Political economy and public finance: the role of political economy in the theory and practice of public economics* / Ed. by S. L. Winer, Hirofumi Shibata in association with the International Institute of Public Finance. – Cheltenham; Northampton: Edward Elgar Publishing, 2002. – xii, 242 p.
17. Alessio J. C. *Social problems and inequality: social responsibility through progressive sociology* / Ed. by J. C. Alessio. – Farnham: Ashgate, 2011. – xiv, 286 p.
18. Crompton R. *Class and stratification: an introduction to current debates; 3rd ed.* / Ed. by R. Crompton. – Cambridge; Malden: Polity, 2008. – xvi, 192 p.
19. Thom M. *Tax politics and policy* / Ed. by M. Thom. – London; New York: Routledge, 2017. – viii, 263 p.
20. Michl T. R. *Capitalists, workers, and fiscal policy: A classical model of growth and distribution* / Ed. by T. R. Michl. – London: Harvard University Press, 2009. – xix, 296 p.
21. Bordo M. D. *Transferring wealth and power from the old to the new world: monetary and fiscal institutions in the 17th through the 19th century* / Ed. by M. D. Bordo, R. Cortés-Conde. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2001. – x, 482 p.
22. Scheve K. *Taxing the rich: a history of fiscal fairness in the United States and Europe* / Ed. by K. Scheve and D. Stasavage. – New York: Russell Sage Foundation, 2016. – xv, 266 p.
23. Witt P.-C. *Wealth and taxation in Central Europe: the history and sociology of public finance* / Ed. by P.-C. Witt. – Leamington Spa; New York: Berg; St. Martin's Press, 1987. – 162 p.
24. Stiglitz J. E. *Selected works of Joseph E. Stiglitz. Vol. II: Information and capital markets: applications to capital, labor, and product markets*. – Oxford: Oxford University Press, 2013. – lxxvii, 824 p.
25. Brennan G. *The power to tax: analytical foundations of a fiscal constitution* / Ed. by G. Brennan, J. M. Buchanan. – Cambridge; London; New York; Melbourne: Cambridge University Press, 1980. – xiv, 231 p.
26. Maslove A. M. *The pattern of taxation in Canada* / Ed. by A. M. Maslove. – Ottawa: Information Canada, 1973. – v, 189 p.
27. Seer R. *Steuern im historischen Kontext: ein Ausschnitt der Steuergeschichte anhand ausgewählter Fragestellungen*. – Frankfurt am Main: PL Adademic Research, 2014. – 354 s.

28. Cavaciocchi S. *La fiscalità nell'economia Europea secc. XIII-XVIII. II vol.* / a cura di S. Cavaciocchi. – Firenze: Firenze University Press, 2008. – x, 1157 p.
29. Ayrault L. *Histoire du discours fiscal en Europe / sous la direction de Ludovic Ayrault et Florent Garnier.* – Bruxelles: Bruylant, 2014. – 211 p.
30. Head J. G., Osberg L., Green L., Cassin A. M., Panitch L. *Fairness in taxation: exploring the principles* / Ed. by A. M. Maslove. – Toronto: University of Toronto Press, 1993. – xiii, 159 p.
31. Ithori T. *Principles of public finance* / Ed. by T. Ithori. – Singapore: Springer, 2017. – xxvii, 403 p.
32. Dittmann H. *Die theoretischen Grundlagen der Steuerprogression.* – Limburg/Lahn: Antoni, 1953. – ix, 160 s.
33. Schmidt K. *Die Steuerprogression.* – Basel: Kyklos-Verlag; Tübingen: J.C.B. Mohr, 1960. – ix, 172 s.
34. Schijndel G.-J. C. T. *Dynamic firm and investor behaviour under progressive personal taxation.* – Berlin; New York: Springer-Verlag, 1988. – x, 215 p.
35. Cardoso J. L. *Paying for the liberal state: the rise of public finance in nineteenth-century Europe* / Ed. by J. L. Cardoso, P. Lains. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2010. – xii, 310 p.
36. Musgrave R. A. *Readings in the economics of taxation: selected by a committee of the American Economic Association* / Ed. by R. A. Musgrave and C. S. Shoup. – Homewood: Published for the Association by Richard D. Irwin, Inc., 1959. – ix, 581 p.
37. Buchanan J. M. *The limits of liberty: between anarchy and Leviathan* / Ed. by J. M. Buchanan. – Chicago: University of Chicago Press, 1975. – xi, 210 p.
38. Peters A. *Das Äquivalenz-Prinzip als Grundlage der Global-Ökonomie.* – Vaduz: Akademische Verlagsanstalt, 1996. – 110 s.
39. Свєрдан М. М. Податок на багатство: досвід і практика використання в європейських країнах // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – Вип. 1 (52). – С. 61–68.
40. Свєрдан М. М. Податок на багатство: стан та тенденції застосування в країнах ОЕСР // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2015. – Вип. 3 (58). – С. 248–261.
41. Dincecco M. *Political transformations and public finances: Europe, 1650–1913* / Ed. by M. Dincecco. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2011. – xii, 233 p.
42. Price R. *British society, 1680-1880: dynamism, containment, and change* / Ed. by R. Price. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1999. – xii, 349 p.
43. Aksan V. H. *The early modern Ottomans: remapping the Empire* / Ed. by V. H. Aksan and D. Goffman. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2007. – xi, 363 p.
44. Buchanan J. M. *Fiscal theory and political economy: selected essays* / Ed. by J. M. Buchanan. – Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1960. – 197 p.
45. Salsman R. M. *The political economy of public debt: three centuries of theory and evidence* / Ed. by R. M. Salsman. – Cheltenham; Northampton: Edward Elgar Publishing, 2017. – viii, 322 p.
46. Griziotti B. *The different fiscal burden of public debt and extraordinary taxation.* In: *Italian economic papers. Vol. 2* / Ed. by L. L. Pasinetti; on behalf of Società italiana degli economisti. – il Mulino: Oxford University Press, 1993. – 285 p.
47. Hybel N. *The Danish resources c. 1000-1550: growth and recession* / Ed. by N. Hybel and B. Poulsen. – Leiden; Boston: Brill, 2007. – xxvi, 448 p.
48. González Enciso A. *War, power and the economy: mercantilism and state formation in 18th century Europe* / Ed. by Agustín González Enciso. – London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2017. – xvi, 284 p.
49. Liang Y.-G. *Authority and spectacle in medieval and early modern Europe: essays in honor of Teofilo Ruiz* / Ed. by Y.-G. Liang and J. Rodriguez. – London; New York: Routledge, 2017. – xviii, 253 p.
50. Somel S. A. *Historical dictionary of the Ottoman Empire.* – Lanham; Maryland; Oxford: Scarecrow Press Inc., 2003. – cv, 399 p.
51. Gelderblom O. *The political economy of the Dutch Republic* / Ed. by O. Gelderblom. – Farnham; Burlington: Ashgate, 2009. – xiii, 329 p.

52. Scott H. *The Oxford handbook of early modern european history: 1350–1750. Vol. 2: Cultures and power* / Ed. by H. Scott. – Oxford; New York: Oxford University Press, 2015. – xxiii, 735 p.
53. Engen D. T. *Honor and profit: Athenian trade policy and the economy and society of Greece, 415-307 B.C.E.* / Ed. by D. T. Engen. – Ann Arbor: University of Michigan Press, 2010. – x, 400 p.
54. Ober J. *Democracy and knowledge: innovation and learning in classical Athens* / Ed. by J. Ober. – Princeton; Woodstock: Princeton University Press, 2008. – xvi, 342 p.
55. Millett P. *Lending and borrowing in ancient Athens* / Ed. by P. Millett. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1991. – xiii, 368 p.
56. Ober J. *The rise and fall of classical Greece* / Ed. by J. Ober. – Princeton: Princeton University Press, 2015. – xxv, 416 p.
57. Ober J. *Mass and elite in democratic Athens: rhetoric, ideology, and the power of the people* / Ed. by J. Ober. – Princeton: Princeton University Press, 1989. – xviii, 412 p.
58. Rosenstein N. *Rome and the Mediterranean 290 to 146 BC: the imperial republic* / Ed. by N. Rosenstein. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2012. – xiii, 290 p.
59. Bunson M. *Encyclopedia of the Roman empire; Revised edition* / Ed. by M. Bunson. – New York: Facts On File, 2002. – xviii, 636 p.
60. Tan J. *Power and public finance at Rome, 264-49 BCE* / Ed. by J. Tan. – Oxford; New York: Oxford University Press, 2017. – xxx, 214 p.
61. Hornblower S. *The Oxford companion to classical civilization; 2nd ed.* / Ed. by S. Hornblower and A. Spawforth; assistant editor, E. Eidinow. – Oxford; New York: Oxford University Press, 1998. – xxviii, 867 p.
62. Goffart W. *Caput and colonate: towards a history of late Roman taxation* / Ed. by W. Goffart. – Toronto; Buffalo: University of Toronto Press, 1974. – 165 p.
63. Nicolet C. *Tributum: recherches sur la fiscalité directe sous la république romaine.* – Bonn: Habelt, 1976. – 103 p.
64. Marchetti P. *À propos du tributum romain: impôt de quotité ou de répartition?* / in: A. Chastagnol, C. Nicolet & H. Van Effentere: *Armées et fiscalité dans le monde antique. Actes du Colloque national. Paris, 14–16 octobre 1976.* – Paris: Centre national de la recherche scientifique, 1977. – xxv, 478 p. – Pp. 107–133.
65. Grelle F. *Stipendium vel tributum: l'imposizione fondiaria nelle dottrine giuridiche del II e III secolo.* – Napoli: Jovene, 1963. – 114 p.
66. Udoh F. E. *To Caesar what is Caesar's: tribute, taxes and imperial administration in early Roman Palestine (63 B.C.E.-70 C.E.)* / Ed. by F. E. Udoh. – Providence: Brown Judaic Studies, 2005. – xiii, 350 p.
67. Hendy M. F. *Studies in the Byzantine monetary economy, c. 300-1450* / Ed. by M. F. Hendy. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1985. – xxi, 773 p.
68. Jeffreys E. *The Oxford handbook of Byzantine studies* / Ed. by E. Jeffreys with J. Haldon and R. Cormack. – Oxford; New York: Oxford University Press, 2008. – xxix, 1021 p.
69. Gregory T. E. *A history of Byzantium; 2nd ed.* / Ed. by T. E. Gregory. – Chichester; Malden: Wiley-Blackwell, 2010. – xviii, 455 p.
70. Laiou A. E. *The Byzantine economy* / Ed. by A. E. Laiou and C. Morrisson. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2007. – xii, 270 p.
71. Haldon J. F. *Byzantium in the seventh century: the transformation of a culture; revised edition* / Ed. by J. F. Haldon. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1997. – xxviii, 492 p.
72. Harvey A. *Economic expansion in the Byzantine Empire, 900-1200* / Ed. by A. Harvey. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1989. – xvi, 298 p.
73. Quataert D. *The Ottoman Empire, 1700–1922* / Ed. by D. Quataert. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2000. – xxii, 205 p.
74. Darling L. T. *A history of social justice and political power in the Middle East: the Circle of Justice from Mesopotamia to globalization* / Ed. by L. T. Darling. – London; New York: Routledge, Taylor and Francis Group, 2013. – xiv, 399 p.

75. Kinross P. B. *The Ottoman centuries: the rise and fall of the Turkish empire* / Ed. by L. Kinross. – London: Cape, 1977. – 638 p.
76. McGowan B. *Economic life in Ottoman Europe: taxation, trade, and the struggle for land, 1600–1800* / Ed. by B. McGowan. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1981. – xii, 226 p.
77. Köprülü M. F. *Some observations on the influence of Byzantine institutions on Ottoman institutions* / Trans., edited, and with an introduction by G. Leiser. – Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999. – vi, 195 p.
78. İnalcik H. *The Ottoman Empire: conquest, organization and economy* / Ed. by H. İnalcik. – London: Variorum Reprints, 1978. – 362 p.
79. Henneman J. B. *Royal taxation in fourteenth century France; the development of war financing, 1322–1356* / Ed. by J. B. Henneman. – Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1971. – xvi, 388 p.
80. Brunskill R. W. *Houses and cottages of Britain: origins and development of traditional buildings* / Ed. by R. W. Brunskill. – London: V. Gollancz in association with P. Crawley, 1997. – 256 p.
81. McGrath C. I. *Money, power, and print: interdisciplinary studies on the financial revolution in the British Isles* / Ed. by C. I. McGrath and C. Fauske. – Newark: University of Delaware Press, 2008. – 242 p.
82. Barnwell P. S. *Houses and the hearth tax: the later Stuart house and society* / Ed. by P. S. Barnwell and M. Airs. – York: Council for British Archaeology, 2006. – xiv, 202 p.
83. Johnson M. *English houses, 1300–1800: vernacular architecture, social life* / Ed. by M. Johnson. – Harlow; New York: Pearson Longman, 2010. – vii, 240 p.
84. Adamson D. *West Lothian Hearth Tax 1691 with county abstracts for Scotland* / Ed. by D. Adamson. – Edinburgh: Scottish Record Society, 1981. – 2 Vol. – 152 p.
85. Goodare J. *State and society in early modern Scotland* / Ed. by J. Goodare. – Oxford; New York: Oxford University Press, 1999. – xv, 366 p.
86. Dickson D. *Hearth tax, household size and Irish population change, 1672–1821* / By D. Dickson, C. Ó Gráda, and S. Daultrey. In: *Proceedings of the Royal Irish Academy, Section C: Archaeology, Celtic studies, history, linguistics, and literature*. – Dublin: Royal Irish Academy, 1982. – Vol. 82. – No. 6. – Pp. 125–179.
87. Dagnall H. *The tax on wallpaper: an account of the excise duty on stained paper 1712–1836*. – Edgware: The Author, 1990. – 24 p.
88. Lloyd N. *A history of English brickwork: with examples and notes of the architectural use and manipulation of brick from mediaeval times to the end of the Georgian period* / Ed. by N. Lloyd; with an introduction by Sir E. L. Lutyens. – London; New York: H.G. Montgomery; W. Helburn, 1925. – xv, 449 p.
89. Tiley J. *Studies in the history of tax law* / Ed. by J. Tiley. – Oxford: Hart Publishing, 2004. – xii, 417 p.
90. Gilbert D. A. *The English Window Tax, 1696–1851*. – Berkeley: University of California, 1954. – iii, 118 p.
91. Walker D. M. *A legal history of Scotland*. – Edinburgh: W. Green, 1988–2001. – VI vol.
92. Bouvier J. *Deux siècles de fiscalité française, XIXe-XXe siècle: histoire, économie, politique* / Recueil d'articles de Jean Bouvier [et al.]; présentés par J. Bouvier et J. Wolff. – Paris: Mouton, 1973. – 322 p.
93. *Wealth, taxation and fiscal policy: a position paper of the Committee on Taxation, National Association of Manufacturers*. – New York: NAM, 1972. – 33 p.
94. Singh S. K. *Public finance in theory and practice; 9th revised and enlarged ed.* – New Delhi: S. Chand & Company Pvt. Ltd., 2008. – xiv, 399 p.
95. Gissurarson H. H. *Cutting taxes to increase prosperity* / Ed. by H. H. Gissurarson and T. T. Herbertsson. – Reykjavik: Bókafélagið Publishing, 2007. – 159 p.

96. *L'imposition des personnes physiques sur l'actif net, les mutations et les gains en capital.* – Paris: Organisation de Cooperation et de Developpement Economiques, 1988. – 298 p.
97. Lieb R. *Direkte Steuerprogression: geschichtliche Entwicklung und kritische Würdigung ihrer Begründungen.* – Wiesbaden: DUV, 1992. – xxix, 306 s.
98. Bernardi L. *Tax systems and tax reforms in new EU members* / Ed. by L. Bernardi, Mark W.S. Chandler and L. Gandullia; foreword by V. Tanzi. – London; New York: Routledge, 2005. – xxv, 258 p.
99. Bernardi L. *Tax systems and tax reforms in Latin America* / Ed. by L. Bernardi, A. Barreix, A. Marenzi, P. Profeta; introduction by V. Tanzi. – London; New York: Routledge, 2008. – xxii, 304 p.
100. Park D. *Inequality, inclusive growth, and fiscal policy in Asia* / Ed. by D. Park, S.-H. Lee and M. Lee. – London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015. – xxi, 297 p.
101. Bernardi L. *Tax systems and tax reforms in Europe* / Ed. by L. Bernardi and P. Profeta; foreword by V. Tanzi. – London; New York: Routledge, 2004. – xxviii, 305 p.
102. Thuronyi V. *Tax law design and drafting. Vol. 1.* – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 1996. – lviii, 494 p.
103. Bhatia H. L. *Public finance* / Ed. by H. L. Bhatia. – New Delhi: Vikas, 1976. – x, 510 p.
104. Bernardi L. *Tax systems and tax reforms in South and East Asia* / Ed. by L. Bernardi, A. Frascini and P. Shome; with a foreword by V. Tanzi. – London; New York: Routledge, 2006. – xxvii, 279 p.
105. De S. *India's fiscal policy: prescriptions, pragmatics and practice* / Ed. by S. De; foreword by K. Basu. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2017. – xv, 233 p.
106. Gillis M. *Tax reform in developing countries.* – Durham: Duke University Press, 1989. – viii, 545 p.
107. Gooneratne E. *Income tax in Sri Lanka.* – Colombo: Gooneratne, 1992. – xxvi, 329 p.
108. Alailima P. J. *Fiscal incidence in Sri Lanka* / Ed. by P. J. Alailima. – Geneva: International Labour Office, 1978. – 107 p.
109. Piketty T. *Le capital au XXIe siècle.* – Paris: Éditions du Seuil, 2013. – 969 p.

References

1. Ulbrich, H. H. (2011). *Public finance in theory and practice*; 2nd ed. Routledge, London, New York, xviii, 365 p.
2. Auerbach, A. J., Smetters, K. (2017). *The economics of tax policy*, Oxford University Press, Oxford, New York, x, 390 p.
3. Bhandari, M. (2017). *Philosophical foundations of tax law*, Oxford University Press, Oxford, viii, 310 p.
4. Boccia, F., Leonardi, R. (2016). *Challenge of the digital economy: markets, taxation and appropriate economic models*, Palgrave macmillan, London, xvii, 148 p.
5. Rose, M. (2003). *Integriertes Steuer- und Sozialsystem*, Physica-Verlag, Heidelberg, ix, 521 s.
6. Gaisbauer, H. P., Schweiger, G., Sedmak, C. (2015). *Philosophical explorations of justice and taxation: national and global issues*, Springer, Cham, vii, 236 p.
7. Strauss, L. (1970). *Xenophon's Socratic discourse: an interpretation of the Oeconomicus. With a new, literal translation of the Oeconomicus by Carnes Lord*, Cornell University Press, Ithaca, viii, 211 p.
8. Barker, E. (1946). *The Politics of Aristotle. Trans. with an introduction, notes and appendixes by E. Barker*, Clarendon Press, Oxford, lxxvi, 411 p.
9. Maslove, A. M. (1989). *Tax reform in Canada: the process and impact*, Institute for Research on Public Policy, Halifax, xv, 96 p.
10. Breen, R., Rottman, D. B. (1995). *Class stratification: a comparative perspective*, Harvester Wheatsheaf, New York, xi, 206 p.
11. Bottero, W. (2005). *Stratification: social division and inequality*, Routledge, London, New York, vi, 283 p.

12. Saunders, P. (1990). *Social class and stratification*, Routledge, London, vii, 140 p.
13. Lambert, P., Connelly, R., Blackburn, R. M., Gayle, V. (2012). *Social stratification: trends and processes*, Ashgate, Farnham, Burlington, xiv, 310 p.
14. Levine, R. F. (2006). *Social class and stratification: classic statements and theoretical debates*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, vii, 277 p.
15. Auerbach, A. J., Card, D., Quigley, J. M. (2006). *Public policy and the income distribution*, Russell Sage Foundation, New York, xii, 412 p.
16. Winer, S. L., Shibata, H. in association with the International Institute of Public Finance (2002). *Political economy and public finance: the role of political economy in the theory and practice of public economics*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, xii, 242 p.
17. Alessio, J. C. (2011). *Social problems and inequality: social responsibility through progressive sociology*, Ashgate, Farnham, xiv, 286 p.
18. Crompton, R. (2008). *Class and stratification: an introduction to current debates*, Polity, Cambridge, Malden, xvi, 192 p.
19. Thom, M. (2017). *Tax politics and policy*, Routledge, London, New York, viii, 263 p.
20. Michl, T. R. (2009). *Capitalists, workers, and fiscal policy: A classical model of growth and distribution*, Harvard University Press, London, xix, 296 p.
21. Bordo, M. D., Cortés-Conde, R. (2001). *Transferring wealth and power from the old to the new world: monetary and fiscal institutions in the 17th through the 19th century*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, x, 482 p.
22. Scheve, K., Stasavage, D. (2016). *Taxing the rich: a history of fiscal fairness in the United States and Europe*, Russell Sage Foundation, New York, xv, 266 p.
23. Witt, P.-C. (1987). *Wealth and taxation in Central Europe: the history and sociology of public finance*, Berg, St. Martin's Press, Leamington Spa, New York, 162 p.
24. Stiglitz, J. E. (2013). *Selected works of Joseph E. Stiglitz, vol. II, Information and capital markets: applications to capital, labor, and product markets*, Oxford University Press, Oxford, lxxvii, 824 p.
25. Brennan, G., Buchanan, J. M. (1980). *The power to tax: analytical foundations of a fiscal constitution*, Cambridge University Press, Cambridge, London, New York, Melbourne, xiv, 231 p.
26. Maslove, A. M. (1973). *The pattern of taxation in Canada*, Information Canada, Ottawa, v, 189 p.
27. Seer, R. (2014). *Steuern im historischen Kontext: ein Ausschnitt der Steuergeschichte anhand ausgewählter Fragestellungen*, PL Adademic Research, Frankfurt am Main, 354 s.
28. Cavaciocchi, S. (2008). *La fiscalità nell'economia Europea secc. XIII-XVIII, II vol.*, Firenze University Press, Firenze, x, 1157 p.
29. Ayrault, L., Garnier, F. (2014). *Histoire du discours fiscal en Europe*, Bruylant, Bruxelles, 211 p.
30. Head, J. G., Osberg, L., Green, L., Cassin, A. M., Panitch, L. (1993). Ed. by A. M. Maslove. *Fairness in taxation: exploring the principles*, University of Toronto Press, Toronto, xiii, 159 p.
31. Ithori, T. (2017). *Principles of public finance*, Springer, Singapore, xxvii, 403 p.
32. Dittmann, H. (1953). *Die theoretischen Grundlagen der Steuerprogression*, Antoni, Limburg/Lahn, ix, 160 s.
33. Schmidt, K. (1960). *Die Steuerprogression*, Kyklos-Verlag, J.C.B. Mohr, Basel, Tübingen, ix, 172 s.
34. Schijndel, G.-J. C.T. (1988). *Dynamic firm and investor behaviour under progressive personal taxation*, Springer-Verlag, Berlin, New York, x, 215 p.
35. Cardoso, J. L., Lains, P. (2010). *Paying for the liberal state: the rise of public finance in nineteenth-century Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, xii, 310 p.
36. Musgrave, R. A., Shoup, C. S. (1959). *Readings in the economics of taxation: selected by a committee of the American Economic Association*, Richard D. Irwin, Inc., Homewood, ix, 581 p.
37. Buchanan, J. M. (1975). *The limits of liberty: between anarchy and Leviathan*, University of Chicago Press, Chicago, xi, 210 p.
38. Peters, A. (1996). *Das Äquivalenz-Prinzip als Grundlage der Global-Ökonomie*, Akademische Verlagsanstalt, Vaduz, 110 s.

39. Sverdau, M. M. (2014). *Wealth tax: experience and using practice in the European countries* [Podatok na bahatstvo: dosvid i praktyka vykorystannia v yevropeiskykh krainakh], *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, No. 1 (52), s. 61–68 [in Ukrainian]
40. Sverdau, M. M. (2015). *Wealth tax: the state and application trends in OECD countries* [Podatok na bahatstvo: stan ta tendentsii zastosuvannia v krainakh OESR], *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, No. 3 (58), s. 248–261 [in Ukrainian]
41. Dincecco, M. (2011). *Political transformations and public finances: Europe, 1650–1913*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, xii, 233 p.
42. Price, R. (1999). *British society, 1680-1880: dynamism, containment, and change*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, xii, 349 p.
43. Aksan, V. H., Goffman, D. (2007). *The early modern Ottomans: remapping the Empire*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, xi, 363 p.
44. Buchanan, J. M. (1960). *Fiscal theory and political economy: selected essays*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 197 p.
45. Salsman, R. M. (2017). *The political economy of public debt: three centuries of theory and evidence*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, viii, 322 p.
46. Griziotti, B. (1993). *The different fiscal burden of public debt and extraordinary taxation*, In: *Italian economic papers. Vol. 2*. Ed. by L. L. Pasinetti; on behalf of Società italiana degli economisti, Oxford University Press, il Mulino, 285 p.
47. Hybel, N., Poulsen, B. (2007). *The Danish resources c. 1000-1550: growth and recession*, Brill, Leiden, Boston, xxvi, 448 p.
48. González Enciso, A. (2017). *War, power and the economy: mercantilism and state formation in 18th century Europe*, Routledge, Taylor & Francis Group, London, New York, xvi, 284 p.
49. Liang, Y.-G., Rodriguez, J. (2017). *Authority and spectacle in medieval and early modern Europe: essays in honor of Teofilo Ruiz*, Routledge, London, New York, xviii, 253 p.
50. Somel, S. A. (2003). *Historical dictionary of the Ottoman Empire*, Scarecrow Press Inc., Lanham, Maryland, Oxford, cv, 399 p.
51. Gelderblom, O. (2009). *The political economy of the Dutch Republic*, Ashgate, Farnham, Burlington, xiii, 329 p.
52. Scott, H. (2015). *The Oxford handbook of early modern european history: 1350–1750, vol. 2: Cultures and power*, Oxford University Press, Oxford, New York, xxiii, 735 p.
53. Engen, D. T. (2010). *Honor and profit: Athenian trade policy and the economy and society of Greece, 415-307 B.C.E.*, University of Michigan Press, Ann Arbor, x, 400 p.
54. Ober, J. (2008). *Democracy and knowledge: innovation and learning in classical Athens*, Princeton University Press, Princeton, Woodstock, xvi, 342 p.
55. Millett, P. (1991). *Lending and borrowing in ancient Athens*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, xiii, 368 p.
56. Ober, J. (2015). *The rise and fall of classical Greece*, Princeton University Press, Princeton, xxv, 416 p.
57. Ober, J. (1989). *Mass and elite in democratic Athens: rhetoric, ideology, and the power of the people*, Princeton University Press, Princeton, xviii, 412 p.
58. Rosenstein, N. (2012). *Rome and the Mediterranean 290 to 146 BC: the imperial republic*, Edinburgh University Press, Edinburgh, xiii, 290 p.
59. Bunson, M. (2002). *Encyclopedia of the Roman empire, Facts On File*, New York, xviii, 636 p.
60. Tan, J. (2017). *Power and public finance at Rome, 264-49 BCE*, Oxford University Press, Oxford, New York, xxx, 214 p.
61. Hornblower, S., Spawforth, A. (1998). *The Oxford companion to classical civilization*. Assistant editor E. Eidinow, Oxford University Press, Oxford, New York, xxviii, 867 p.
62. Goffart, W. (1974). *Caput and colonate: towards a history of late Roman taxation*, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, 165 p.
63. Nicolet, C. (1976). *Tributum: recherches sur la fiscalité directe sous la république romaine*, Habelt, Bonn, 103 p.

64. Marchetti, P. (1977). *À propos du tributum romain: impôt de quotité ou de répartition?*, in: Chastagnol, A., Nicolet C., Van Effentere, H., *Armées et fiscalité dans le monde antique. Actes du Colloque national, Centre national de la recherche scientifique, Paris, 14–16 octobre 1976*, xxv, 478 p., pp. 107–133.
65. Grelle, F. (1963). *Stipendium vel tributum: l'imposizione fondiaria nelle dottrine giuridiche del II e III secolo*, Jovene, Napoli, 114 p.
66. Udoh, F. E. (2005). *To Caesar what is Caesar's: tribute, taxes and imperial administration in early Roman Palestine (63 B.C.E.-70 C.E.)*, *Brown Judaic Studies*, Providence, xiii, 350 p.
67. Hendy, M. F. (1985). *Studies in the Byzantine monetary economy, c. 300-1450*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, xxi, 773 p.
68. Jeffreys, E., Haldon, J., Cormack, R. (2008). *The Oxford handbook of Byzantine studies*, Oxford University Press, Oxford, New York, xxix, 1021 p.
69. Gregory, T. E. (2010). *A history of Byzantium. 2nd ed.*, Wiley-Blackwell, Chichester, Malden, xviii, 455 p.
70. Laiou, A. E., Morrisson, C. (2007). *The Byzantine economy*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, xii, 270 p.
71. Haldon, J. F. (1997). *Byzantium in the seventh century: the transformation of a culture*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, xxviii, 492 p.
72. Harvey, A. (1989). *Economic expansion in the Byzantine Empire, 900-1200*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, xvi, 298 p.
73. Quataert, D. (2000). *The Ottoman Empire, 1700-1922*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, xxii, 205 p.
74. Darling, L. T. (2013). *A history of social justice and political power in the Middle East: the Circle of Justice from Mesopotamia to globalization*, Routledge, Taylor and Francis Group, London, New York, xiv, 399 p.
75. Kinross, P. B. (1977). *The Ottoman centuries: the rise and fall of the Turkish empire*, Cape, London, 638 p.
76. McGowan, B. (1981). *Economic life in Ottoman Europe: taxation, trade, and the struggle for land, 1600-1800*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, xii, 226 p.
77. Köprülü, M. F. (1999). *Some observations on the influence of Byzantine institutions on Ottoman institutions. Trans., edited, and with an introduction by G. Leiser. Türk Tarih Kurumu, Ankara, vi, 195 p.*
78. İnalçik, H. (1978). *The Ottoman Empire: conquest, organization and economy*, Variorum Reprints, London, 362 p.
79. Henneman, J. B. (1971). *Royal taxation in fourteenth century France; the development of war financing, 1322-1356*, Princeton University Press, N. J., Princeton, xvi, 388 p.
80. Brunskill, R. W. (1997). *Houses and cottages of Britain: origins and development of traditional buildings*, V. Gollancz, P. Crawley, London, 256 p.
81. McGrath, C. I. (2008). *Money, power, and print: interdisciplinary studies on the financial revolution in the British Isles*, University of Delaware Press, Newark, 242 p.
82. Barnwell, P. S., Airs, M. (2006). *Houses and the hearth tax: the later Stuart house and society*, Council for British Archaeology, York, xiv, 202 p.
83. Johnson, M. (2010). *English houses, 1300–1800: vernacular architecture, social life*, Pearson Longman, Harlow, New York, vii, 240 p.
84. Adamson, D. (1981). *West Lothian Hearth Tax 1691 with county abstracts for Scotland*, 2 vol., Scottish Record Society, Edinburgh, 152 p.
85. Goodare, J. (1999). *State and society in early modern Scotland*, Oxford University Press, Oxford, New York, xv, 366 p.
86. Dickson, D., Ó Gráda, C., Daultrey, S. (1982). *Hearth tax, household size and Irish population change, 1672–1821*, in: *Proceedings of the Royal Irish Academy, Section C: Archaeology, Celtic studies, history, linguistics, and literature*, Royal Irish Academy, Dublin, vol. 82, No. 6, pp. 125–179.

87. Dagnall, H. (1990). *The tax on wallpaper: an account of the excise duty on stained paper 1712–1836*, The Author, Edgware, 24 p.
88. Lloyd, N. (1925). *A history of English brickwork: with examples and notes of the architectural use and manipulation of brick from mediaeval times to the end of the Georgian period. With an introduction by Sir E. L. Lutyens*. H. G. Montgomery, W. Helburn, London, New York, xv, 449 p.
89. Tiley, J. (2004). *Studies in the history of tax law*, Hart Publishing, Oxford, xii, 417 p.
90. Gilbert, D. A. (1954). *The English Window Tax, 1696–1851*, University of California, Berkeley, iii, 118 p.
91. Walker, D. M. (1988–2001). *A legal history of Scotland*, W. Green, Edinburgh, VI vol.
92. Bouvier, J. (1973). *Deux siècles de fiscalité française, XIXe-XXe siècle: histoire, économie, politique. Recueil d'articles de Jean Bouvier [et al.]; présentés par J. Bouvier et J. Wolff*, Mouton, Paris, 322 p.
93. *Wealth, taxation and fiscal policy: a position paper of the Committee on Taxation, National Association of Manufacturers (1972)*, NAM, New York, 33 p.
94. Singh, S. K. (2008). *Public finance in theory and practice. 9th revised and enlarged ed.* S. Chand & Company Pvt. Ltd., New Delhi, xiv, 399 p.
95. Gissurarson, H. H., Herbertsson, T. T. (2007). *Cutting taxes to increase prosperity*, Bókafélagið Publishing, Reykjavik, 159 p.
96. *L'imposition des personnes physiques sur l'actif net, les mutations et les gains en capital (1988)*, OECD, Paris, 298 p.
97. Lieb, R. (1992). *Direkte Steuerprogression: geschichtliche Entwicklung und kritische Würdigung ihrer Begründungen*, DUV, Wiesbaden, xxix, 306 s.
98. Bernardi, L., Chandler, M.W.S., Gandullia, L. (2005). *Tax systems and tax reforms in new EU members. Foreword by V. Tanzi*. Routledge, London, New York, xxv, 258 p.
99. Bernardi, L., Barreix, A., Marenzi, A., Profeta, P. (2008). *Tax systems and tax reforms in Latin America. Introduction by V. Tanzi*. Routledge, London, New York, xxii, 304 p.
100. Park, D., Lee S.-H., Lee, M. (2015). *Inequality, inclusive growth, and fiscal policy in Asia*, Routledge, Taylor & Francis Group, London, xxi, 297 p.
101. Bernardi, L., Profeta, P. (2004). *Tax systems and tax reforms in Europe. Foreword by V. Tanzi*. Routledge, London, New York, xxviii, 305 p.
102. Thuronyi, V. (1996). *Tax law design and drafting, vol. 1*, IMF, Washington, lviii, 494 p.
103. Bhatia, H. L. (1976). *Public finance*, Vikas, New Delhi, x, 510 p.
104. Bernardi, L., Frascini, A., Shome, P. (2006). *Tax systems and tax reforms in South and East Asia. With a foreword by V. Tanzi*. Routledge, London, New York, xxvii, 279 p.
105. De, S. (2017). *India's fiscal policy: prescriptions, pragmatics and practice. Foreword by K. Basu*. Cambridge University Press, Cambridge, New York, xv, 233 p.
106. Gillis, M. (1989). *Tax reform in developing countries*, Duke University Press, Durham, viii, 545 p.
107. Gooneratne, E. (1992). *Income tax in Sri Lanka*, Gooneratne, Colombo, xxvi, 329 p.
108. Alailima, P. J. (1978). *Fiscal incidence in Sri Lanka*, ILO, Geneva, 107 p.
109. Piketty, T. (2013). *Le capital au XXIe siècle*, Éditions du Seuil, Paris, 969 p.